

## ZTRÁTY A NÁLEZY V POEZII PRO DĚTI PETRA BORKOVCE

**Petr Borkovec: Věci, které ztrácíme**  
Meander, Praha 2020, 20 s.

**Petra Žallmannová**

Člověk s většími dětmi má tendenci sekci lepoprel a knih s tvrdými stránkami v knihkupectví tak nějak přeskočit, minout, pomínout. Ale někdy je to škoda, sem tam se totiž mezi bramborami, co se koulejí ze dvora, záplavou čínských krtků a veselých bagříků s vypuštěnými očima objeví i opravdový literární skvost. Už několikrát takhle nepozorovaně z tvrdých stránek vykoukly poeticky nostalgické, ale zároveň dětsky hravé básně Petra Borkovce. Učarovaly mi. A učarovaly i mým pětilétým dětem, které jsou jinak vůči předčítané poezii značně kritické.

Začalo to krásným, i když nenápadným retro papírovým leporelem *Všechno je to na zahradě* (Běžíliška, 2013) – autorovy texty jsou jako pomíjivá zatřepetání, tichoučká broučí zašustění v trávě, hrají si se slovy na tu krátkou chvíli, než je mávnutí křídel nebo rychlé nožky odnesou pryč („Sova sní, sova sní, / kdo ji vzbudí, toho sní. / Sova je pták, co ve dne spí. / Sova je to, co nevidíš. / Sova spí, sova spí, / sova je pták, když spíš.“). Z oříšku básně se na dobrou noc vyloupnou jedna za druhou tichoučká, zvukomalebné pohádky i pro ta nejmenší ouška.

Následovala neobvykle vypravená, cenami ověřená sbírka *O čem sní* (Běžíliška, 2016), která těží zejména z humoru snových nelogičností ve spojení s každodenním životem a běžnými věcmi, zvířaty a lidmi, kteří nás obklopují. Autor svými srolovanými murénami, rohlíky, které sní o tom, jak by chtěly (a zda vůbec) být namazané, a babičkami, které si stěžují, že se jim „zdají samé volaviny“, dokázal přesně napíchnout to místo v dětském mozku, kde se rodí nekontrolovatelně salvy smíchu a věta: „Mámo, přečti to ještě jednou!“

Následovalo další leporelo, maličké, kratičké – *Věci našeho života* (Cesta domů, 2017). Je melancholickější než první dvě knihy, s hlubšími záběry do dospělých úvah (a i přesto je u mých dětí nejoblíbenější). Dotýká se ztráty a odplynuvšího času. Těch pár zmíněných věcí pomáhá vyvolat a následně popsat vzpomínky na dávno minulé okamžiky přesně tak, jak se nám udržují v hlavě – hluboké, ale kratičké, jako střepy, jako pár okýnek filmu, definované spíš pocitem a jedním dvěma slovy než komplexním a přesným popisem situace,



neobvyčejně ve své obyčejnosti. („Deka je dům i jeskyně. / Deka je světlo v komíně. / Deka je teplo v lavině. / Deka je mlýn, ve kterém se nemele / (mlýn na potoce postele). / Anebo mele, ale zrní ne. / Deka – než máma řekne ‚zhasni!‘ – / je můj mlýn na sny, můj mlýn na sny.“)

V loňském roce vyšla první „opravdová“ kniha básní s měkkými listy, formátem drobná. *Každá věc má něco společného se štěstím* (Běžíliška, 2019). Borkovec se v ní vrací do vlastního dětství, zachovává si něco z nostalgie *Věci našeho života*, ale je sdílnější, popisnější, dopřává nám víc přímé řeči, která dětského posluchače přitahuje a zajímá. Jednotlivé básně jsou delší a na rozdíl od předšlých knih dětské poezie se básník v mnoha případech drží striktnější formy, odklání se od volnosti a sahá k pevnější svázanosti rýmem. („Na půdě žije mrtvý had, / co opakuje: ‚Mám tě rád!‘ / Na půdě žije suchý motýl, / co opakuje: ‚Vem si boty!‘ [...] Myš, sršeň, lišaj, kočka, pavouk / jen smutně pokyvují hlavou. / A sova, kterou děda vycpával? / Ta krouží ve tmě dál a dál.“)

V letošním roce se Petr Borkovec připojil ke skvadře autorů tvořících pro edici Repolele pražského nakladatelství Meander. *Věci, které ztrácíme* (Meander, 2020) vyšly ve formátu dětské knihy s pevnými stránkami, nikoliv však jako klasické leporelo. I tady se autor veze na melodické vlně seifertovské poetiky obyčejných věcí. Ale jeho básně jsou odlehčené, zasazené do světa dětí. Ztráta zde

není ztrátou absolutní, tíživou a konečnou, jakou můžeme cítit ve *Věcech našeho života*. Je to ztráta sice nepříjemná, ale nikoliv fatální a depresivní. Zatímco *Věci našeho života* nás nutí zamýšlet se nad pomíjivostí vlastního dětství a nenávrtnými okamžiky bezstarostnosti, *Věci, které ztrácíme* nás přimějí k úsměvu a jakémusi veselému vnitřnímu ulehčení, že nejsme sami, kdo neustále někde něco zapomíná. Chybí tu ta melancholicky trpká chuť vzpomínek na dětství a naplno se rozeznívá humor, který nám zprostředkuje naše děti svými fantastickými myšlenkovými pochody a asociacími řetězci („Kolik jsem v životě ztratila sponky? / Padesát? Sto padesát? Tisíc? – / To ne! / Kdyby se ale všechny našly naráz, / zavalily by nám půlku zahrady! / Viděla bych sponky, slyšela bych sponky, / sponky, sponky, sponky...“ – / Ty máš ale nápady!“)

V jednom z rozhovorů (*e15*, 2017) se Petr Borkovec nechal slyšet, že „poezie není nic zvlášť posvátného. Patří tam nápady, jaké nikdo nemá, výjimečná citlivost, patří tam i péna dne, nezastupitelný cit pro jazyk i zlodějina. Je to skvostná míchanice.“ A já tak poezii, kterou píše Petr Borkovec pro děti, opravdu vnímám. Těšilo by mě, kdyby si jí všimlo víc rodičů a pedagogů. Vždyť poezie je pro každého, jen je potřeba najít si svou srdcovku, svého autora. A právě Petr Borkovec je přístupný a zábavný, ale zároveň se při čtení s dětmi můžete tajně zasnít i vy a nechat myšlenky plynout. Nechat se oslovit a vzpomínat

a smát se s dětmi a vyprávět jim o tom, co jste ztratili vy a jaké to bylo, když jste jezdili k babičce na prázdniny. Děti se mohou poezií Petra Borkovce těšit pro její jazykový vtip a tematickou blízkost, ale také v ní mohou nacházet kratičké příběhy, jako z pohádkové knížky, která nevypráví o dracích a princeznách, ale o tom, že se ztracená rukavice může stát pěnkavou a frknout pryč, či o tom, jak bojovat se strachem z pavouků. A zmiňovaná „zlodějina“ v poezii, ta je taky prima. Pomáhá dítěti kriticky myslet, nacházet spójnosti a objevovat, jak krásné propleteny svět literatury může být – například báseň „Medvěd Flóra“ (*Věci, které ztrácíme*) odkazující na stejnojmennou knihu Daisy Mrázkové vyvolal u mých dětí explozi nadšení. Nadšení z odhalení souvislosti a zároveň z úplně nové myšlenky, otázky („A co když, Petře, nezahodil? Třeba ho někdo ztratil.“).

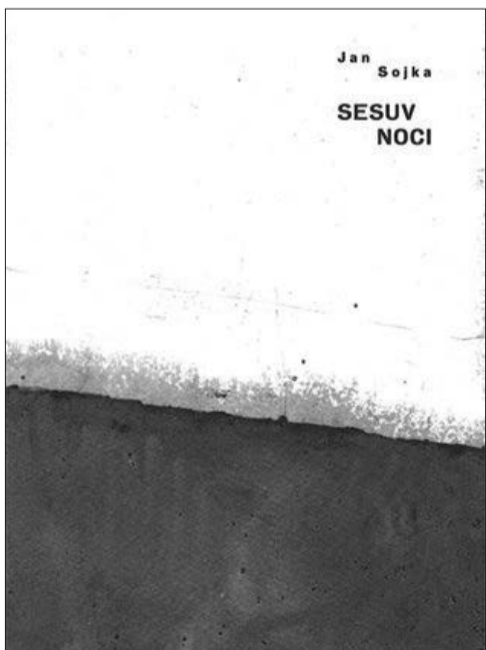
A pak je tu ještě jedna věc, která Petru Borkovci na poli dětské poezie opravdu jde, a tou je spojení slova s vhodnou ilustrací. Pro úspěch dětské poezie jsou kvalitní ilustrace klíčové. Dítě vezme knihu do ruky, a ještě než si vyposlechne první řádek, už je v podstatě rozhodnuté, jestli se mu bude kniha líbit, nebo ne. Ať už měli šťastnou ruku při výběru ilustrátorů redaktoři nakladatelství, s nimiž Petr Borkovec spolupracuje, nebo on sám, je nutno říct, že cit a jazykový um se ve všech zmiňovaných knihách s ilustracemi opravdu dokonale snoubí. *Všechno je to na zahradě* a Filip Pošivač přináší realističtější, a přitom pohádkově laskavé obrázky přírody. O čem sní a Andrea Tachezy nám předkládají humor, nadsázku a snově úsměvný dada šmrnc. *Věci našeho života* a Adriana Skálová nabízejí ilustrace jednoznačné a výrazné, zároveň však izolované a smutně neobvyčejné. *Každá věc má něco společného se štěstím* a Martin Krkošek se realisticky doplňují, ilustrace jsou jemnými barevnými a černobílými podtržítka vzpomínkového textu, lehce historizující, lhotákovsky autentické. *Věci, které ztrácíme* a Petra Josefína Stibitzová přináší jemnou, odlehčenou kombinaci tlumených pastelových barev, zamotaných šál, korálků, autiček a tranzistoráků; ilustrace zde text nepodpírají ani nedoplňují, ale jsou jeho součástí. Prolínají se s ním a ruku v ruce vyprávějí tentýž příběh.

Na poli dětské poezie se toho u nás bohužel neděje příliš mnoho, co by stálo za pozornost. Petra Borkovce svým dětem ale určitě dopřejte. A klidně i těm starším. „Proč jsem dostal leporelo? Dyť to je pro děcka?!“ „Nejen pro děcka, drahé dítě.“ ■

## MÍT DRUHÉ OČI

**Jan Sojka: Sesuv noci**  
Weles, Brno 2019, 96 s.

**Ivo Harák**



Pokud nějakou poezii označím za zralou, medle mi můj soukromý čertík našeptává: myslíš tedy, že je poněkud nudná; a ještě

chvíli – začala by hnit...? Jak jenom kapesnímu dáblíkovi vysvětlit, že se dlouho a klopotně škrábete na vrchol, abyste se pak rozhlédli, kudy jste prošli, co všechno tedy sledíte – a možná také, které vrcholky se skrývají v mlze nad vámi!? Nicméně básnická sbírka Jana Sojky je zralou knihou způsobem hned několika.

Nejdříve se samozřejmě nabízí zkoumání oné cesty, již autor vykonal od prvotiny *Směr spánku* (která vyšla v roce 2000 a za níž získal Cenu Bohumila Polana) po zatím poslední *Sesuv noci*. Tedy cesty určitého oproštění (od někdy nadbytečných reálií předmětného světa), soustředění na podstatné (nadané symbolnou platností) – jako jsou nyní svrchované smysluplné protiklady světla a tmy, dne a noci, pohledu otce a osudu syna, intenzity vnějšího dění a usebrané (byť také vzpurné) melancholie tam uvnitř, tedy cestu intelektualizace. Patrně ze snahy o filosofující, snad až kosmogonický přesah (například u básně „Každý krok vpřed“), z potřeby propojovat intimní lyriku s lyrikou přírodní a se zobecnující reflexí, která individualizovaný prožitek vztáhne k obecněji platné existenciální situaci (životní bilance, plynutí času, vztahových problémů).

Tato snaha přináší nicméně s sebou vedle dobrých věcí pro Sojkovo básnění také určité problémy. Mezi ně, pravda, nepočítám občasné využití kopuletych básnických emblémů; možná i proto, že mi před nepatřičně patetickým dvojverším „jsí prst na spoušti / mého srdce“ vytane eroticky mno-

hoznačné Lennonovo tvrzení o štěstí jako horké zbrani. Hůř se mi (asi proto, že tam už se nemám čeho chytit) přechází pasáž vršící přes sebe dále neodůvodněné a nedefinované abstraktní termíny: „mým hraničním kamenem / je tvá nekonečnost // do neznámé země / vejdu na tvé nebezpečí.“ Tady, zdá se mi, se až příliš mnoho ponechává čtenářovu dourčení; přestože tento jistě má v daném způsobu básnění nezastupitelnou a interním autorem mu přiznanou roli („tenhle list / vám leží u rukou / můžete jej přepsat“).

Prostor ponechaný recipientovi je naopak zužován v básních významově uzavřených (zejména) posledním veršem: který sice zdánlivě umocňuje předchozí sdělení, ale tím, jak toto determinuje, nakonec vlastně umenšuje možnosti následné interpretace básnického textu. Jako by pro danou chvíli externí autor vytěšnil toho interního, aby nám sdělil, co a jak si o dříve řečeném máme myslet.

Právě proto bychom však neměli zapomínat, že jde o poezii v dobrém smyslu tradiční; vyznávající řád rytmický a obrazný, nicméně stojící už na hraně mezi důvěrou ve slovo a pochybností o jeho (právo)platnosti („Čím jsem pomalejší“). Slovy autora doslovu (také básníka) Radka Fridricha: „Sbírka samotná nepatří [...] k novátorským knihám, autor neprahne po básnickém konceptu... Píše [...] básně, jež jsou úsporné, psané nepřilíh komplikovanou poetikou, s občasným přesahem do meditativní lyričnosti.“ K čemuž dodávám, že tato meditativnost je nejsilnější a nejzřetel-

nější tam, kde se lineární čas lidského života setkává s cyklickým časem přírody i lidského rodu.

Dosti však o tom, neboť jsem přece jen chtěl Fridricha ne snad opravit, možná doplnit...? – poznámkou o významovém stejně jako rytmickém sjednocení některých úseků/veršů Sojkových básní, které takto působí nad míru kompaktně. Ještě více mne však zaujala místa dožadující se od vnímatele oněch (vnitřních) druhých očí: místa, v nichž obraznost neslouží k ozvláštnění toho, co je nasnadě, ale k rozehrání intelektuálních, kognitivních aktivit – jdoucích proti zažitě frázi slovní i myšlenkové. Dochází k posunům a záměnám vidu, pohybu, toho, co je pasivní (a pouhým objektem), a toho, co vnímá či koná (a je tudíž subjektem). „Nahý Dunaj / si opaluje hrud.“ Náhle se zjevují „byliny ze snů / kterým jsem se zdál“. Básnické obrazy nás vyzývají ke spoluprožití básně všemi smysly: „na vzdáleném kopci ty / bílá svalovina zimy“.

A ne jen těmi. Nesnadno dešifrovatelné metafory typu „jednooké ulice / roznášejí náš popel“, dožadující se svojí otevřeností o to intenzivněji naší přítomnosti v básni, nás skrze ni vůbec vedou k podstatnému, sebevědomému bytí. Odvažujícímu (možná) nejen slovy odpověď veršům, které stejně tak dobře mohl napsat Ivan Blatný: „vrátit se znamená smrti předejít / nikdy se nenarodit.“ ■